

הדגמה

הוראה הוליסטית של סיפור

שם הספר: הצב של אורן מאת מירה מאיר

ההדגמה מותאמת ללומדים בשלב **טרום ההוראה הפורמלית של הקריאה והכתיבה** – גן (גילים 3-5).

פיתוח יחידת ההוראה: פרופ' מיכל שני וד"ר אסתי תאומים-בן-מנחם

ההדגמה בנויה לפי שלושת השלבים של מודל ההוראה ההוליסטי.

היערכות לקראת המפגש עם הטקסט	
ניתוח מבני, תוכני ולשוני של הטקסט המידעי	"אבא, תביא לי צב," ביקש אורן מאבא שלו. "אבל אין לי צב," ענה אבא. "אז בוא נלך לחפש," אמר אורן. "טוב," אמר אבא. והם הלכו לחורשה.
	הפתיח: הילד אורן רוצה צב. הוא מבקש מאבא שילכו לחפש צב. האירוע המאתחל: אבא ואורן יוצאים לחורשה לחפש צב. הסיבוך: אבא ואורן מוצאים הרבה דברים בחורשה אבל לא צב. אורן העצוב משתף את אמא שהם לא מצאו צב. נקודת המפנה: אימא מוצאת צב חמוד, חושבת שזה בדיוק הצב שאורן מחכה לו ומביאה אותו לגן של אורן. שיא הסיפור: הצב המבוהל מסתתר בשריון והילדים לא מזהים אותו. לאט הוא מוציא את הראש. כל הילדים רוצים לטפל בו. אימא נותנת לו סלט והוא אוכל את כולו. סיבוך נוסף: הצב רואה שלא נשאר סלט ושהילדים לא בסביבה והולך. הילדים מגלים שהצב איננו ונעצבים. ההתרה: הגננת מנחמת את הילדים, מסבירה להם שצבים אינם אוהבים להיות במקום סגור, וכולם חושבים לאן יכול היה הצב ללכת. פתרון הבעיה: ההבנה של הילדים שהצב צריך ללכת והמחשבה של אורן שאימא אולי תמצא את הצב שברח.
	האתגרים (המאפיינים) הלשוניים הייחודיים התואמים את התוכן
	אוצר מילים: תכונות ומאפיינים של הצב – 'שריון' המאפשר לצב להסתתר בתוכו כשהוא 'נבהל', הוצאת חלקי הגוף מהשריון בשעה שהוא מרגיש 'בטוח', המזון שהוא אוהב לאכול, ירקות, חי

במרחבים בטבע שיש בהם עשב ירק כמו חורשה שדה. בטקסט יש מילים המתארות רגשות באופן ישיר, למשל, עצב, בהלה. ישנם גם ביטויים המרמזים על רגשות, למשל 'דמעות בעיניו של אורן', 'ניסה לחייך' 'נשא רגליו'. בטקסט יש פער בין מה הוא צב לבין מחשבות הילדים עליו למשל, הם חושבים שהוא כמו ילד יכול לקרוא, לשחק וזקוק לבית ולכן מביאים לו ספר, צעצועים ובית (קופסה) היסק קוגניטיבי: צב אוהב להיות בטבע, צב הוא לא ילד אלא בעל חיים. יש גם היסק רגשי: הילדים רוצים לטפל בו, כמו בילד. בטקסט יש האנשה של הצב 'זה לא כל כך נורא עכשיו חשב הצב'. אמצעי ספרותי: הנגדה וחזרה – הפריטים שאבא ואורן מוצאים הם הפריטים שאימא לא מוצאת; הילדים מביאים ארגז, צעצועים וספר – הצב לא שיחק, לא קרא ולבסוף הילדים רואים שיש קופסה, יש צעצועים, אין סלט אין צב.	
ידע: היכרות עם הסיפור, גילוי משמעויות מפורשות (הרצון לבעל חיים, הרצון של הילדים לגדל אותו ולטפל בו. משמעויות משתמעות: בעל חיים זקוק לטבע. הבנה של הרעיונות המרכזיים: טיפול בבעלי חיים צריך להתאים לצרכים שלהם. בעל חיים כמו צב זקוק לחופש שלו. אפשר לטפל בו אם הוא מזדמן, אבל לא לכלוא אותו. רעיון חשוב הוא בנושא התחברות ופרידה. הפגישה עם הצב משמחת ואילו הפרידה ממנו מביאה לעצב ולגעגוע. פרידה היא תהליך קשה. כשאוהבים משהו רוצים להישאר קרוב אליו אבל חשוב לדעת לתת חופש. מיומנויות: באמצעות המטלות ייכללו איתור מידע על התרחשויות בסיפור על רצף זמן, היסקים על קשרים בין רצון לטפל לבין הבנה כי הצרכים של בעל החיים שונים, קישור חוויות אישיות לסיפור ושיחה על בעלי חיים שאפשר לגדל וכאלה שלא. ערכים: התחשבות בצורכי האחר, יחסי אדם-בעלי חיים בפן הרעיוני והערכי – לפעמים הרצונות שלי מתנגשים עם הרצונות או הצרכים של האחר, יש להתחשב ברצונות ובצורכי האחר, לפעמים דברים אינם מסתדרים כפי שרציתי ויש להשלים עם כך.	ניסוח מטרות ההוראה: ידע, מיומנויות וערכים
<u>קריאה דיאלוגית</u> – הקראה המלווה בשיחה טרום-המפגש עם הסיפור, במהלך הקריאה של הסיפור ובעקבותיה. הקראות חוזרות. תכנון מראש של שאלות המפתחות הבנה ברמות שונות אשר יועלו במהלך הקראת הסיפור או לאחר סיום הקריאה, הכנה מראש של	אסטרטגיות ההוראה

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

רעיונות גלויים (הבנה של מילים, משמעות של משפטים, רצף התרחשות) היסקים מבוססי טקסט ופעילויות לאיתור קשרים שאינם מפורשים בין יחידות תוכן. עידוד לקישור התוכן לידע העולם, לחוויות ולהתנסויות אישיות. הוראה מפורשת של לשון הטקסט ושימוש חוזר בו במהלך השיחות. קישור מתמיד בין הידע בטקסט לידע של הילדים.	
--	--

שלבים בהוראה לקידום הבנה והפקה של טקסטים

שלב ראשון פעילויות טרום-המפגש עם הטקסט	
יעדים ופעולות המקדמות את השגתם	הצעות דידקטיות
מכירים את שם הסיפור, המחבר והמאייר.	קריאת ספר מתחילה בהתבוננות בכריכה. מקריאים את כותרת הסיפור 'הצב של אורן' מציגים את שם המחברת – מירה מאיר, ואת שם המאיירת – אורה איל. מומלץ לעשות זאת גם בהקראות חוזרות.
מציינים ספרים וסיפורים נוספים של אותו הסופר ו/או אותו המאייר.	אם הילדים מכירים ספרים של המחברת או של המאייר אז מתאים להעלות זאת לשיחה. שואלים אלו ספרים נוספים כתבה מירה מאיר מציגים עוד ספר או שניים שכתבה מירה מאיר (לדוגמה, 'פעם היה ילד שלא רצה לישון לבדו') מציגים איורים נוספים של אורה איל בספרים (הבית של יעל) וספרים שכתבה ואיירה ('בקר בהיר אחד').
מתבוננים בשם הסיפור, באיורים או בכריכה ומשערים מה יהיה נושא הסיפור.	מה רואים באיור שבכריכה? (צב מחיך) על סמך האיור והכותרת משערים על מה הסיפור. מתבוננים בתמונה של צב בטבע ובציור של הצב על כריכת הספר. שואלים במה התמונות שונות? משוחחים על האיורים בספר – חושבים מדוע המאיירת בחרה לצייר את הצב כך: מחיך, מסתכל על הפרח. באיור יש מציאות ודמיון. מדברים על ציורים דמיוניים.
יוצרים חיבור ראשוני אישי-רגשי ליצירה. למשל, מעלים חוויות הקשורות לנושא הסיפור ולמסר שלו	משוחחים על בעלי חיים שהילדים רואים בסביבה שלהם: חתולים, כלבים, ציפורים, צבים, חיפושיות. מבינים אלו בעלי חיים אפשר לביית ואלו זקוקים לחיים בטבע. חושבים יחד מדוע אפשר לביית בעלי חיים מסוימים ואחרים לא? מדברים על הקשר בין האדם לחיה – אלו בעלי חיים יוצרים קשר עם בני אדם, למשל כלב, חתול.

משוחחים על בעלי חיים שאפשר לגדל בבית, אבל לא יוצרים איתם קשר בין־אישי למשל דגים, ארנבות. מספרים חוויות על חיות שמגדלים בבית או היו רוצים לגדל בבית.	
משוחחים עם הילדים על מילים מהותיות להבנת הסיפור לפני הקראתו. פעילות זו תתואם לפי הצורך. רצוי להימנע של מילים. יש ערך גם להבנת המילה מתוך ההקשר המילולי והחזותי. אפשר להכיר מילות תוכן ושמות כגון: אצטרובלים, ענפים, חורשה, שריון. אפשר להכיר אוצר מילים רגשי, כגון עצב, בהלה, אכזבה, ציפייה. אפשר להכיר אוצר מילים זה גם בתוך ההקשר. ביטויים כמו 'נשא רגליו' רצוי להכיר בתוך הקשר.	מכירים אוצר מילים מהטקסט.
שלב שני הקראה של הסיפור ותהליך הטקסט	
מקריאים את הסיפור. (ראו הנחיות ודגשים לקריאה דיאלוגית של ספר עם ילדים). הקריאה צריכה להיות נינוחה כך שהתלמידים יוכלו ליהנות מסיפור מוקרא ולדמיין את המתואר בסיפור. הקריאו בקריאה הבעתית. השתמשו באמצעי ביטוי נוספים העומדים לרשותכם כמו הבעות פנים, תנועות גוף וטון דיבור פרוזודיה. אפשר להשתמש באביזרים להמחשה אך עדיף להסתפק במילים ובאיוורים ולטפח את הכוח המדמה של הילדים. אפשר להדגיש חזרות בסיפור כגון: מצאו ולא מצאו. אפשר להדגיש מילות השאלה: 'מה זה?' מה נתנו לצב, מה הוא לקח ומה לא.	מאזינים לקריאת הגננת.
אפשר לאפשר לתלמידים להשלים מילים ומשפטים בסיפור.	משתתפים בקריאה של הסיפור.

לדוגמה: השלמה של שמות אברי הגוף של הצב על פי סדר הכנסתם והוצאתם לשריון תוך הצבעה על חלקים אלה בתמונות "הכניס את ראשו, רגליו, זנב... שלח החוצה רגל, עוד רגל עוד רגל ועוד רגל.. זנב". השלמה של פעלים: הביט בצעצועים ולא .. שיחק ; הביט בספר ולא.. קרא; הביט בסלט התחיל .. לאכול. השלמה של פריטים שהילדים ראו ולא ראו אחרי הארוחה: ארגז.. יש, צעצועים.. יש, סלט.. אין, צב... אין...	
מתעכבים על עמודים שהילדים מגלים בהם עניין ומאפשרים להם להגיב.	מגיבים לסיפור במהלך קריאתו.
חשוב להיות פתוחים לתגובות שונות ולמנעד רגשות, שהתעוררו בעקבות המפגש עם הסיפור.	משוחחים על חווית הקריאה משתפים בחוויה האישית.
<u>קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו</u>	
קריאה חוזרת של הסיפור והעמקה בו: איתור מידע מפורש, יצירת היסקים, פירוש, פרשנות ואינטגרציה תהליך ההבנה ייעשה באמצעות דיאלוג עם הטקסט ובדיאלוג בין הילדים על הרעיונות וההתרחשויות בסיפור. השיח הדיאלוגי יתנהל בהנחיית הגננת ובשאלות המזמינות לתגובה. יחד עם הילדים נבנה את משמעות הסיפור ונעמיק ברעיונות – נפרש ונבהיר, ניתן פרשנויות שונות, נשלים פערים וננסח תובנות.	
שואלים שאלות על רצף העלילה, על הדמויות ועל קורותיהן בהתבסס על הסיפור ועל האיורים. דוגמאות לשאלות: <u>מה ביקש אורן?</u> אפשר לחשוב מדוע הוא ביקש צב (בעל חיים שקט, איטי). <u>היכן הוא הלך לחפש את הצב?</u> מדוע דווקא בחורשה? אפשר לדבר על מקומות שבהם רואים צבים, שם הם גדלים. <u>מה אבא ואורן מוצאים בחורשה?</u> להשתמש במילים: ענפים, אצטרובלים אבנים. <u>חזרו אבא ואורן הביתה, עצובים...</u> מדוע הם היו עצובים? <u>אכזבה</u>.	מבינים את הרצף הסיפורי (כרונולוגי וסיבתי). מבינים את קורותיהן של דמויות ביצירה. מבינים את העלילה במישור הפעולה של הדמויות.
שואלים שאלות המעודדות יצירת היסקים, פירוש ופרשנות.	משוחחים על הרעיונות בסיפור בהתבסס על תוכן הסיפור

אימא מצאה משהו שאורן מאוד רצה ולא מצא בעצמו. למה היא מתכוונת? שאלה זו מכוונת ליצירת היסק קוגניטיבי. שואלים על רגשות הדמויות בסיפור ומסיקת <u>מסקנות רגשיות</u> – על העולם הרגשי של הדמויות. <u>מפרשים ומסיקים</u> למה הצב מכניס את אברי גופו לתוך השריון. משתמשים באוצר מילים למשל בהלה, מחבוא, שריון. משוחחים על הפתרון של הצב – הוא מתחבא ולא בורח. למה הוא לא בורח? יש <u>היסק קוגניטיבי</u> – הצב לא בורח כי הוא איטי. מדברים על חיות נוספות שיש להן איבר בגוף שבו הן יכולות להחביא את אברי הגוף למשל, החילזון. גם החילזון לא בורח כי הוא איטי. מתבוננים בתמונות. שואלים איפה הצב מרגיש בטוח ? למה? הצב הכניס את איבריו לשריון. הילדים התבוננו בצב שואלים: "האם כל הילדים ידעו שזה צב?". חלק לא ידעו כי ראו קערה קטנה. מהי הקערה? מסיקים כי הקערה היא שריון הצב. משוחחים על דברים נוספים שכאשר מסתכלים עליהם קשה לדעת מה הם. כשהצב יצא מהשריון חלק מהילדים שאלו "מה זה?" ומסיקים מי הם הילדים ששאלו את השאלה – אולי הם אלה שחשבו שיש לפניהם קערה. מפרשים ומסיקים מדוע הילדים מביאים לצב צעצועים וספר? – כי הם מתייחסים אליו כאל מישהו שיכול לעשות מה שהם עושים.	ומפרשים התרחשויות, התנהגויות ורגשות.
היסקים רגשיים – שואלים מדוע אורן והילדים מביאים לצב קופסת צעצועים, ספר? מסיקים כי אורן וילדי הגן מאוד <u>שמחים</u>, הם רוצים שהצב יישאר בגן. הם חושבים שהצב יישאר כדי לשחק, לקרוא. הצב שלנו הביט בצעצועים – ולא שחק הביט בספר – ולא קרא הביט בסלט והתחיל לאכל שואלים: לפי מה שהילדים הביאו מה הם חושבים שהצב צריך? מה הצב באמת היה צריך?	מבינים נקודות מבט שונות של הדמויות כלפי אירוע ומגיבים אליהן.

החזרות יכולות לשמש להשלמות של מילים. <table border="1"> <tr> <th>מה רואים הילדים כשהם מסיימים לאכול?</th><th>הילדים מביאים לצב צעצועים ספר וסלט</th></tr> <tr> <td>ארגז? יש</td><td>הביט בצעצועים ו... לא</td></tr> <tr> <td>צעצועים? יש</td><td>הביט בספר ו... לא קרא</td></tr> <tr> <td>סלט? אין</td><td>הביט בסלט ו... התחיל לאכול</td></tr> <tr> <td>צב? אין</td><td></td></tr> </table> מסיקים שנשאר מה שהצב לא רצה. לא נשאר מה שהצב רצה.		מה רואים הילדים כשהם מסיימים לאכול?	הילדים מביאים לצב צעצועים ספר וסלט	ארגז? יש	הביט בצעצועים ו... לא	צעצועים? יש	הביט בספר ו... לא קרא	סלט? אין	הביט בסלט ו... התחיל לאכול	צב? אין	
מה רואים הילדים כשהם מסיימים לאכול?	הילדים מביאים לצב צעצועים ספר וסלט										
ארגז? יש	הביט בצעצועים ו... לא										
צעצועים? יש	הביט בספר ו... לא קרא										
סלט? אין	הביט בסלט ו... התחיל לאכול										
צב? אין											
מבנים את יחסי הגומלין בין איורים לטקסט.	מתבוננים בתמונה של הצעצועים וקערת האוכל הריקה. שואלים לאיזה חלק בסיפור מתאימה התמונה?										
משוחחים על ערכים ורעיונות גדולים המשתמעים מן הסיפור.	אפשר לשוחח על המושג 'צער בעלי חיים' וגם על המושג 'בעלי חיים מוגנים'. למשל אפשר להקריא חלקים בכתיבה: מגדלים צב בבית? אתם עוברים על החוק אפשר להעמיק ביחסים בין האדם לבעלי החיים.										
שלב שלישי פעילויות עם הלומדים בעקבות המפגש עם הטקסט											
משחזרים את הסיפור תוך דפדוף בספר.	מספרים זה לזה את הסיפור תוך דפדוף והסתכלות באיורים.										
מעניקים פרשנויות אישיות לסיפור.	אילו הם היו מוצאים צב ליד הגן – מה היו עושים?										
מרחיבים את משמעות הסיפור.	משוחחים ומציירים חוויות המתקשרות לסיפור. לדוגמה מספרים על חוויה של בעל חיים שאותו מגדלים בבית ומה שנותנים לו – מזון, פינה ללינה, מגע, ליטוף. כיצד יודעים מה לתת לו? משוחחים ומציירים חוויות על בעל חיים, שלא הצליחו לגדל, או שרצו לגדל והבינו שאי אפשר. משוחחים על איך מטפלים בבעלי חיים, אילו בעלי חיים אפשר לגדל בבית ואילו בעלי חיים גדלים בטבע. מרחיבים ידע עולם על צבים. אפשר לעיין בפרי עיון, לצפות בסרטונים.										
משתפים בחוויות הקשורות לנושאים הקשורים לסיפור	משוחחים ומציירים חוויות על בעל חיים, שלא הצליחו לגדל, או שרצו לגדל והבינו שאי אפשר.										

המזכירות הפדגוגית, אגף שפות – הפיקוח על הוראת העברית בגיל הרך וביסודי

משוחחים ומציירים.	אפשר לצייר צב וסביבו דברים המתאימים לו.
מדמיינים על נושאים הקשורים לתוכן הסיפור. משתפים בדיבור ובציור.	מציירים חיה דמיונית שאותה היו רוצים לגדל. מציירים מה היו נותנים לה.
מחפשים סיפורים בעלי תוכן דומה ומקשרים את הרעיונות והמסקנות מהסיפור ליצירות האחרות	לדוגמה: הקראת הספר רציתי לגדל בבית חיה , כתבה ליאורה ליפשיץ, הוצאת כנרת. הספר מלווה בתיאטרון בובות.
הצעות נוספות לתיהלוך המפגש עם הסיפור "הצב של אורן" אפשר למצוא ב פורטל ספריית פיג'מה .	